

**ADABIYOT FANINI O'QITISHDA XALQ OG'ZAKI IJODI
NAMUNALARINING AHAMIYATI VA O'QUVCHILAR ONGIGA TASIRI
(MAQOLLAR MISOLIDA)**

Surxondaryo viloyati Qumqo'rg'on tumani

58-o'rta ta'lim maktabining Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Yoqubova Dilorom Akbarali qizi

Annotatsiya: Maqolada adabiyot fanida maqollarni o'rni va bugungi kundagi ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: adabiyot, ta'lim-tarbiya, maqol, hikmatli so'z, mehnat, do'stlik.

Maqollar turmush tajribalari zaminida tug'ilgan va xalq donoligini ifodalaydigan, har bir xalqning fe'l-atvori, urf-odatlarini, orzu-intilishlarini o'zida mujassam etadigan hikmatli so'zlardir. Maqol shunday kuchga egaki, u nutqga husn beradi, fikrni tushunib olishni osonlashtiradi, uni ta'sirchan qila oladi. Maqol uzoq yillar davomida bobo-buvilarimizning ko'rgan kechirganlari, tajribalari asosida yuzaga kelgan ibratli xulosalardir. Maqollar bevosita 5-sinf adabiyot darslarida alohida mavzu sifatida uchraydi, balki keyingi sinflarda ham badiiy asarlarni o'qish jarayonida o'rganilib ketiladi. O'quvchilarga maqollarni o'qitishdan ko'zlangan asosiy maqsad, ularining dunyoqarashlarini shakllantirish, to'g'ri va ongli o'qish malakalarini takomillashtirish, maqollarda aks etadigan so'zning yaxlit ma'nosini to'g'ri idrok etishga erishishdir. O'quvchilarning o'qigan matn ichidan maqollarni, hikmatli so'zlarni mustaqil ravishda topa olish ko'nikmasini egallashi, ular yordamida o'qilgan asar haqida to'g'ri hukm chiqarishga o'rgatilishi zarur hisoblanadi. Umuman olganda maqollarni o'rgatishda quyidagi ish turlaridan foydalaniladi:

- Maqolni o'qib, uning mazmuni ustida ishlash;
- Maqoldagi so'zlarni ma'nosini izohlash;
- Badiiy til vositalari ustida ishlash;

- Matn mazmuni va g'oyasiga mos maqol toptirish;
- Maqollarni mavzu bo'yicha guruhlash [1, 140-b].

Xalq maqollarning mazmun ko'lami inson hayotining turli sohalarini ichiga oladi. Xususan, maqollar turli mavzularda uchrashi mumkin. Masalan, vatan, mehnat, tarbiya, ilm-hunar, muhabbat, vafo, yaxshi so'z, do'stlik kabi. Vatan haqidagi "Bulbul chamanni sevar, Odam – vatanni" maqolini oladigan bo'lsak, inson ruhiy olamida Vatan tushunchasining ahamiyati, bulbul o'zini chamansiz tasavvur etolmaganidek, odam ham o'zini vatansiz tasavvur qila olmasligi aks ettirilgan. Maqollarni o'rgatish jarayonida boshqa asarlarning tarkibida uchraydigan maqollarni topib o'rganish, tahlil qila olish va o'z mustaqil fikrini dalillashga o'rgatish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Bunda o'qituvchi asarlardan namuna keltirishi yoki biror matndan maqollarni aniqlashi yoki biror matnga mos maqol topish orqali o'quvchilar bilan fikr almashishi yaxshi natija beradi. Masalan, Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'oti-t-turk" asarida dala safarlarini yozib olgan 268 maqol matni keltirilgan. Ulardan quyidagi namunani keltirish mumkin:

Tog' toqqa qavushmas, kishi kishiga qavushar,
Otug' uzguch birla o'churmas

Bu namunlar hozirgi kunda "Tog' tog' bilan uchrashmas, odam odam bilan uchrashar", "O't alanga bilan o'chirilmas" maqollariga to'g'ri keladi.

Xulosa qilib aytganda, maqollar xalq og'zaki ijodining ko'zgasidir. Ushbu ko'zgu qanchalik ezgulikka xizmat qilsa shunchalik yurt tinch, qalblar taskin, ko'ngillar orom oladi. Maqollarni adabiyotning ajralmas bir yaxlit bo'lagi, yuragi desak ham mubolag'a bo'lmaydi. Darhaqiqat, adabiyot olamida maqollarning roli juda yuqori va ulardan to'g'ri va o'z o'rnida qo'llay olishimiz, tegishli joylarda kerakli xulosalarga ega bo'lishimiz muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ona tili o'qitish metodikasi. K. Qosimov, S. Matchonov, X.G'ulomova, Sh.Yo'ldosheva, Sh. Sariyev. – T.: “NOSHIR”, – 2009
2. O'zbek xalq og'zaki ijodi. O. Madayev. – T.: MUMTOZ SO'Z, 2010
3. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik / S. Ahmedov, B. Qosimov, R. Qo'chqorov, Sh. Rizayev. – T.: “Sharq”, 2020